

Małgorzata Szwejkowska

Prywatne zakłady karne – wybrane przykłady zagraniczne

Private prisons – some selected examples of foreign penitentiary system

Prywatyzacja zakładów karnych jest procesem charakterystycznym w szczególności dla państw tzw. systemu *common law* (co nie oznacza, że taki proces nie występuje w innych państwach na świecie). Katalizatorem do tworzenia tam prywatnych jednostek penitencjarnych jest zjawisko gwałtownego zwiększania się populacji więziennej.

Niniejszy artykuł koncentruje się głównie na omówieniu procesu pełnej prywatyzacji w Stanach Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii jako państw pionierskich w tym zakresie. Odniesiono się także do zmian w systemie własności i zarządzania jednostkami penitencjarnymi w Australii, gdzie także w ostatnich latach wystąpiło zjawisko szybko rosnącej populacji więźniów, co nadało walor szczególnej intensywności procesom prywatyzacji w tym państwie. W krajach anglosaskich w dalszym ciągu toczy się debata wokół skuteczności oddziaływań penitencjarnych realizowanych przez sprywatyzowane zakłady karne. Badania porównawcze między jednostkami penitencjarnymi publicznymi i prywatnymi były i są prowadzone. Nie dostarczają jednak podstaw do konkluzyjnych wniosków dotyczących ewentualnej przewagi w tym obszarze zakładów karnych sprywatyzowanych nad tymi publicznymi (i na odwrót).

Słowa kluczowe: prywatyzacja, zakład karne, system penitencjarny, przeludnienie, skazani, system prawny *common law*.

The privatization of prisons is a phenomenon that occurs in a particular intense way in the countries of so called common law system. The catalyst for the creation of the private penitentiary units was rapidly

and abruptly increasing prison population. The article focuses mainly on discussing the process in the United States and Great Britain as its pioneers. Reference was made also to the phenomenon that occurs in Australia, due to the rapidly growing population of prisoners there that speeds developing an Australian private prisons sectors.

In Anglo-Saxon countries the debate in this regard continues and of course comparative studies are carried out – that concern private and public prison sector. Despite the many critic opinions of the private penitentiary institutions existing empirical research does not provide a basis for certain conclusions.

Key words: privatization, prison, penitentiary system, overcrowding, inmates, common law system.

Dokładna liczba wszystkich skazanych na karę pozbawienia wolności i odbywających ją w zakładach karnych na świecie nie jest znana. Ostrożne dane szacunkowe wskazują, iż takich osób z pewnością jest ponad 10 milionów¹. Aktualnie odnotowuje się pewien trend spadkowy, jakkolwiek występują tu znaczące różnice w zależności od kontynentu, jak też regionu geograficznego². Jest to liczba z pewnością niedoszacowana, z uwagi chociażby na znaczące trudności w ustaleniu dokładnej liczby osadzonych w większości państw afrykańskich, czy takich krajach jak, np. Chiny i Rosja (reprezentujących wysoki stopień punitowności), gdzie skazani mogą przebywać nie tylko w zakładach karnych, ale i obozach pracy (Laogai), jak też innych miejscach detencji, które nie są uwzględniane w oficjalnych statystykach.

Na świecie wśród państw charakteryzujących się najliczniejszymi populacjami osadzonych znajdują się Stany Zjednoczone (pierwsze miejsce), Chiny (drugie miejsce, ale tylko przy uwzględnieniu oficjalnych statystyk), Rosja (miejsce trzecie) oraz Brazylia. W wymienionych państwach odbywa karę ponad 50% światowej populacji osadzonych.

W Europie najliczniejsze populacje skazanych występują w Wielkiej Brytanii oraz w Polsce³ - państwa te wzajemnie konkurują ze sobą w tej

¹ http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison-population-total?field_region_taxonomy_tid=16 dane na 2013 r., (dostęp: 23.01.2016).

² E.L. Glaze, E.J. Herbermann, *Correctional populations in the United States 2012*, www.bjs.gov/content/pub/pdf/cpus12.pdf,

³ W grudniu 2014 r. w Wielkiej Brytanii w zakładach karnych było 77 024 osadzonych (źródło: *Official statistics: Prison population figures: 2014*, <https://www.gov.uk/government/statistics/prison-population-figures-2014>), zaś w Polsce w tym samym czasie 77 371 (źródło: www.sw.gov.pl).

klasyfikacji, mieszcząc się w dwudziestce krajów świata o największej liczbie osób przebywających w zakładach karnych.

Tabela 1. Populacja osadzonych w wybranych państwach na świecie

1.	Stany Zjednoczone	2 217 000
2.	Chiny	1 657 812
3.	Rosja	644 237
4.	Brazylia	607 731
16.	Wielka Brytania	83 842
20.	Polska	77 371

Źródło: http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison-population-total?field_region_taxonomy_tid=16, stan na 2013 r.

Tak duża liczba osób osadzonych musi wywoływać zjawisko przełudnienia jednostek penitencjarnych i wpływać na pogorszenie zarówno warunków odbywania kary, jak też dostępności i skuteczności oferowanych skazanym programów resocjalizacyjnych i terapeutycznych. Jednym ze sposobów zwalczania negatywnych zjawisk związanych z przełudnieniem (wzrost agresji, autoagresji oraz innych zachowań dysfunkcyjnych wśród osadzonych), poprawy jakości życia więziennego, efektywności prowadzonych w zakładach karnych oddziaływań, a ponadto obniżenia kosztów ekonomicznych generowanych przez jednostki może być dopuszczenie do funkcjonowania w danym systemie penitencjarnym tzw. prywatnych zakładów karnych. W literaturze przedmiotu dyskusja na temat prywatnych jednostek penitencjarnych koncentruje się zazwyczaj na rozwiązaniach prawnych przyjętych w takich krajach jak: Wielka Brytania, USA, oraz Australia. Są to kraje, gdzie prywatne więziennictwo charakteryzuje się najdłuższą historią oraz w których zdecydowano się na tzw. pełną prywatyzację, tj. pełen zakres operacyjny danego zakładu karnego podlega decyzjom prywatnego podmiotu zarządzającego⁴. Następuje to w wyniku zakontraktowania przez państwo budowy przez inwestora prywatnego nowego budynku więziennego i jego dalszego prowadzenia przez prywatny podmiot zarządzający bądź poprzez przejęcie na mocy umowy przez prywatnego przedsiębiorcę zakładu należącego dotychczas do państwa. Nadmienić należy, że możliwe

⁴ Podobny model występuje w Kanadzie, RPA i Nowej Zelandii. W pozostałych państwach, które decydują się na prywatyzację w przedmiotowym sektorze nie ma ona pełnego charakteru, lecz częściowy (*semi privée*), tak np. we Francji, Brazylii, Japonii.

jest (i stosowane we wszystkich niżej wymienionych systemach prawnych) rozwiązaniem pośrednim, tj. takie, które zakłada pozyskiwanie usług przez zarządzane przez państwo zakłady karne od podmiotów prywatnych (*outsourcing*).

Celem niniejszego artykułu jest zatem krótka charakterystyka procesu prywatyzacji jednostek penitencjarnych w wybranych porządkach prawnych państw anglosaskich, które zdecydowały się na takie rozwiązanie.

Tabela 2. Populacja osadzonych w Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii oraz Australii

Państwo	Liczba osadzonych w 1990 r.	Liczba osadzonych w 2013 r.	Wzrost (%)
Stany Zjednoczone	773 919	2 217 000	92
Wielka Brytania	44 305	83 842	86,5
Australia	14 305	30 775	115

Źródło: J. Rynne, R. Harding, *Private Prisons [w:] Handbook on prisons*, Y. Jewkes, J. Bennett, B. Crewe (red.), Routledge, Londyn – New York, 2016, s. 151.

Prywatne zakłady karne w wybranych państwach systemu *common law*

Wielka Brytania

W literaturze przedmiotu w Wielkiej Brytanii podnosi się, że prywatne więzienie było cechą charakterystyczną systemu penitencjarnego tego państwa od czasów średniowiecznych aż do XIX wieku. Prywatni właściciele takich zakładów nie otrzymywali funduszy publicznych na pokrycie kosztów ich eksploatacji, lecz pobierali stosowne opłaty bezpośrednio od osadzonych. Nacjonalizacja zakładów karnych w Wielkiej Brytanii nastąpiła w 1877 r., m.in. w związku z postępującą korupcją w systemie prywatnym⁵. Powrót do stanu rzeczy sprzed II poł. XIX w. nastąpił w 1970 r., kiedy to władze państwa zakontraktowały prywatnego przedsiębiorcę Securicor Ltd do pełnej obsługi centrów detencji osób

⁵ M. Cavadino, J. Dignan, G. Mair, *The penal system. An introduction*, Ed. Sage, Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC, 2013, s. 175.

podejrzewanych o nielegalny wjazd do Wielkiej Brytanii⁶. W latach 80. ubiegłego wieku opinia publiczna była alarmowana doniesieniami medialnymi dotyczącymi zjawiska przeludnienia jednostek penitencjarnych, które wymuszało np. wykorzystywanie policyjnych izb zatrzymań a nawet koszarów⁷, w celu przetrzymywania osób skazanych na karę pozbawienia wolności.

Od 1991 r. powołano do życia zakłady karne w pełni obsługiwane przez podmioty prywatne. Wskazywano trzy zasadnicze powody, dla których przyjęto to rozwiązanie, a mianowicie: poprawę jakości życia skazanych, redukcję kosztów utrzymania osadzonych oraz większą innowacyjność sektora prywatnego w porównaniu do publicznego⁸. Od tego czasu, tj. od lat 90. XX wieku. populacja osadzonych w Wielkiej Brytanii w ciągu dwóch dekad niemal podwoiła swoją liczbę.

Po upływie 25 lat od powtórnej prywatyzacji sektora więziennego spośród 134 zakładów karnych Anglii i Walii, piętnaście jednostek (2014 r.) ma status więzień prywatnych (prowadzonych przez firmy: G4S Justice Services, Serco Custodial Services and Sodexo Justice Services), odpowiedzialnych za nadzór i resocjalizację ok. 15% wszystkich osadzonych w Anglii i Walii⁹.

W Wielkiej Brytanii opracowano system oceny jakości życia więziennego, obejmujący ewaluację zarówno zakładów karnych prowadzonych przez podmioty państwowe jak i prywatne – *Prison Rating System* (PRS), obejmujący 31 kryteriów oceny, w tym wskaźnik powrotności do przestępstwa. Końcowa ewaluacja przez system PRS oznacza przypisanie danej jednostce od 1 pkt (niski poziom) do 4 pkt (poziom wysoki)¹⁰. Przeprowadzona za lata 2012-2013 r. ewaluacja wykazała, że dwa z prywatnych zakładów karnych charakteryzowały się niskim poziomem jakości życia skazanych i efektywnością resocjalizacji (1), kolejne dwa poziomem dostatecznym (2), większość dobrym (3), zaś jeden z przedmiotowych zakładów uzyskiwał ocenę najwyższą (4)¹¹. Wyniki te zostały jednak poprawione w następnych latach i ranking za lata 2014-2015 przedstawia się korzystniej dla sektora

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

⁸ W. Tanner, The case for private prisons, 2013, http://www.reform.uk/wp-content/uploads/2014/10/Reform_Ideas_No_2_-_The_case_for_private_prisons.pdf (dostęp: 11.04.2016), s. 3-4.

⁹ http://www.huffingtonpost.co.uk/2014/01/02/private-prisons_n_4530768.html (dostęp: 15.04.2016).

¹⁰ Bardziej szczegółowe informacje: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/218344/prison-rating-system-technical-note.pdf (dostęp: 15.04.2016).

¹¹ J. Rynne, R. Harding, *Private Prisons [w:] Handbook on prisons*, Y. Jewkes, J. Bennett, B. Crewe (red.), Ed. Routledge, Londyn – New York, 2016, s. 158.

prywatnego, bowiem, żadna z jednostek nie otrzymała najniższej noty, wyłącznie dwa zakłady zostały ocenione w kategorii 2 (budzące zaniepokojenie co do panujących w nich warunków), większość ponownie otrzymała ocenę dobrą (3), zaś aż trzy uzyskały notę najwyższą, stanowiąc 1/5 wszystkich ocenianych jednostek prywatnych¹². Uwzględniając dostępne wyniki rankingów można zatem stwierdzić, że prywatne zakłady karne uzyskiwały lepsze wyniki niż państwowe.

Stany Zjednoczone

Historia prywatnych zakładów karnych w Stanach Zjednoczonych sięga nawet XVII wieku, kiedy to skazanych z Wielkiej Brytanii transportowano do kolonii brytyjskich w Ameryce Północnej, powierzając wykonywanie tam wobec nich kar zamorskim kupcom zajmującym się handlem. Także kiedy powstało nowoczesne więziennictwo, utrzymały się zakłady prowadzone przez podmioty prywatne¹³. Takie jednostki czerpały zyski i pokrywały koszty swojego funkcjonowania z dochodów pozyskanych z ciężkiej i przymusowej pracy osadzonych (w kopalniach, przy budowie linii kolejowych itp.) jako formy resocjalizacji skazanych¹⁴. Z czasem jednak zakłady karne i administrowanie nimi od lat 20. XX wieku. stało się domeną państwa. Trend ten odwrócił się ponownie od lat 70. ubiegłego wieku, co miało związek ze stale rosnącą populacją osadzonych¹⁵. W ciągu dwóch dekad, począwszy od lat 90. ubiegłego wieku, populacja skazanych w Stanach Zjednoczonych wzrosła o 92%.

Początkowo podmioty prywatne zarządzały centrami detencji dla nielegalnych imigrantów, a ponadto w coraz większym stopniu zapewniały usługi polegające na przygotowywaniu i dostarczaniu posiłków dla osób skazanych, opieki medycznej, kursów aktywizacji zawodowej itp. Pierwsza wybudowana ze środków prywatnych jednostka penitencjarna powstała w 1984 r. Aktualnie prywatnych więzień jest ponad 150, najliczniej są zlokalizowane na południu Stanów Zjednoczonych, skupiając

¹² Spośród państwowych zakładów karnych (oceniano 104 takie jednostki), 11 uzyskało wynik najwyższy (10,6% wszystkich ocenianych jednostek państwowych), 3 zaś wynik najniższy: *Prison Annual Performance. Rating s 2014/2015*, Wyd. Min. Sprawiedliwości Zjednoczonego Królestwa, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/449281/prison-annual-performance-ratings.pdf (dostęp: 15.04.2016), s. 3.

¹³ Pierwszym był zakład karny San Quentin nad Zatoką San Francisco, który aktualnie jest więzieniem stanowym.

¹⁴ *Emerging issues on privatized prisons*, Wyd. Departamentu Sprawiedliwości USA, 2001, <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/bja/181249.pdf>, s. 9-10.

¹⁵ *Ibidem*.

ok. 9-10% wszystkich osadzonych (przy czym w przypadku skazanych za przestępstwa federalne i odbywających karę pozbawienia wolności, odsetek ten jest wyższy i przekracza 18%)¹⁶. Utrzymanie takiej populacji kosztuje budżety stanowe łącznie ok. 5 miliardów dolarów rocznie. Skierowanie osadzonego do zakładu karnego publicznego lub prywatnego jest wyborem losowym.

Stany o najwyższym procencie osadzonych w prywatnych jednostkach penitencjarnych to: Texas, Floryda, Kalifornia, Georgia, Arizona i Oklahoma – w sumie przebywa tam 50% wszystkich osadzonych w USA odbywających karę w prywatnych zakładach karnych¹⁷. Wiele prawodawstw stanowych wymaga, aby koszt utrzymania skazanego w zarządzanym przez podmiot prywatny zakładzie karnym był o co najmniej 10% niższy niż w zakładach karnych zarządzanych przez władze stanowe. Stąd też po takie rozwiązania będą sięgać te władze stanowe, którym zależy na jak największych oszczędnościach budżetowych. Odnotować można, że występują i takie systemy stanowe, w których nie powstały jak dotąd prywatne zakłady karne, np.: Iowa, Nebraska, Missouri, Waszyngton czy Nowy Jork¹⁸. Firmy, które zdominowały amerykański sektor prywatnego więziennictwa to przede wszystkim: GEO Group and oraz dwie prywatne sieci oparte o kapitał brytyjski: G4S and Serco.

Prywatne jednostki penitencjarne w świetle dotychczasowych badań nie wykazały się jednak szczególną efektywnością w zapewnieniu skazanym wyższej niż w publicznych więzieniach jakości życia czy skutecznością w obniżaniu ryzyka recydywy. Prywatne jednostki uzyskały lepsze wyniki co do warunków zakwaterowania (mniejsze przeludnienie), natomiast jednostki publiczne oferowały skuteczniejsze programy resocjalizacyjne, edukacyjne i aktywizacji zawodowej skazanych¹⁹. Niepokojące mogą być te doniesienia naukowe, które wskazują na fakt, dłuższego przebywania skazanych w zakładach karnych prywatnych niż federalnych bądź stanowych, średnio o 4% pierwotnej kary dłużej, co wynika z częstszego stosowania izolacyjnych kar dyscyplinarnych²⁰.

¹⁶ L. Galik, L. Gilroy, A. Volokh, *Annual Privatization Report: Criminal Justice and Corrections, 2014*, <http://reason.org/files/apr-2014-criminal-justice.pdf> (dostęp: 15.04.2016).

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Por. Wyniki badań naukowych opisane w: M.D. Makarios, J. Maahs, *Is private time quality time? A national private – public comparison of prison quality*, "The Prison Journal", 2012, t. XCII, nr 3, s. 336 i nast.

²⁰ A. Mukherjee, *Does prison privatization distort justice? Evidence on time served and recidivism*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2523238 (dostęp: 18.04.2016), s.1.

Australia

W Australii historia prywatnego sektora więziennego przedstawia się analogicznie do tej w Stanach Zjednoczonych, bowiem także ten kontynent był wykorzystywany jako kolonia karna dla zdemoralizowanych, niebezpiecznych skazanych, zsyłanych tam z Wielkiej Brytanii. System penitencjarny opierał się wówczas na przymusowej pracy fizycznej skazanych, co pozwoliło na zagospodarowanie rozwijającego się kraju.

W latach 80. XX wieku. ponad połowa budynków zajmowanych na potrzeby zakładów karnych pochodziła z różnych okresów XIX wieku. Złe warunki w nich panujące wymusiły na władzach Australii budowę nowych obiektów. Jednocześnie od 1987 r. nastąpił kolejny (po fali lat 70. XX wieku) gwałtowny wzrost liczby osadzonych, w kolejnych latach trend ten przybrał na sile²¹.

Czynnik ten zadecydował o prywatyzacji sektora więziennego na przełomie lat 80. i 90. XX wieku – wówczas pojawiły się w Australii pierwsze nowoczesne prywatne zakłady karne²². Według australijskiej literatury przedmiotu ideą prywatyzacji jednostek penitencjarnych jest nabycie przez organy publiczne na mocy umowy wszechstronnych usług od prywatnego kontrahenta: począwszy od zarządzania zakładem, zapewnienia bezpieczeństwa, aż po realizację celów kary, w zgodzie z obowiązującym stanem prawnym, ale i aktualnymi celami politycznymi partii danego rządu. Ostatecznie nadzór nad prawidłowością realizacji umowy przez usługobiorcę należy do władz publicznych²³. Celem dopuszczenia do sektora penitencjarnego podmiotów prywatnych była nie tylko walka z przeludnieniem, ale także podniesienie innowacyjności i konkurencyjności w tym sektorze.

Wśród trzech analizowanych państw, Australia jest tym, w którym wzrost procentowy populacji osadzonych w ciągu ostatnich dwóch dekad jest największy i wyniósł 115%. W 2014 r. w Australii funkcjonowało 9 prywatnych zakładów karnych, w których przebywało ponad 19% wszystkich skazanych²⁴. Pierwsza tego rodzaju jednostka powstała w 1990 r.

²¹ C. Spivakovsky *Australasian prisons* w: Handbook on prisons, Y. Jewkes, J. Bennett, B. Crewe (red.), Ed. Routledge, Londyn – New York, 2016, s. 404.

²² S. O’Toole, *The History of Australian Corrections*, A UNSW Press book, Sydney 2006, s. 134.

²³ Ibidem.

²⁴ Wśród trzech analizowanych państw jest to wskaźnik najwyższy: C. Mason, *International Growth Trends in Prison Privatization, The sentencing project*, Washington 2013, http://sentencingproject.org/doc/publications/inc_International%20Growth%20Trends%20in%20Prison%20Privatization.pdf, s. 2 (dostęp: 10.04.2016).

– zakład karne Queensland, ze środków australijskiej filii amerykańskiego przedsiębiorstwa CCA (*Corrections Corporation of America*). Stopień prywatyzacji jest różny w różnych regionach administracyjnych Australii, najniższy w Australijskim Terytorium Stołecznym (0%), najwyższy zaś w regionach Queensland i Wiktorii²⁵. Dostępne wyniki badań naukowych nie dostarczyły danych pozwalających na jednoznaczne wykazanie przewagi sektora prywatnego nad publicznym (czy odwrotnie). Niemniej pozwalają na stwierdzenie, że niektórzy inwestorzy prywatni posiadają i wiedzę i umiejętności pozwalające im zorganizować i zarządzać jednostkami penitencjarnymi, które wykazują dobre wyniki w zapewnieniu bezpieczeństwa, resocjalizacji oraz oszczędności środków budżetowych²⁶.

Podsumowanie

Prywatyzacja zakładów karnych to zjawisko występujące w szczególnym natężeniu w państwach systemu *common law*. Katalizatorem powstawania prywatnych jednostek penitencjarnych była gwałtownie i skokowo narastająca populacja więzienna. We wszystkich analizowanych państwach w ciągu ostatnich 25 lat liczba osadzonych podwoiła się. Dotychczasowe zakłady karne trudno było dostosować do nowego zwiększonego poziomu operacyjnego, w szczególności w Wielkiej Brytanii, gdzie zakłady karne mieszczą się w wielu przypadkach w zabytkowych budynkach z epoki wiktoriańskiej oraz w Australii (regułą były obiekty ponad 100-letnie). Aby uniknąć drastycznego przeludnienia²⁷ niezbędne było wybudowanie nowych jednostek penitencjarnych. Oczywiście jest jednak, że inwestycje realizowane przez państwo, z uwagi na chroniczny brak środków budżetowych i nikłe społeczne poparcie dla tego rodzaju inicjatyw, napotykały na liczne trudności, które nie dotyczą jednak sektora prywatnego. To dało asumpt do wydania zezwolenia podmiotom prywatnym na realizację inwestycji w tym szczególnym sektorze publicznym, jakim jest sektor penitencjarny. Co charakterystyczne, w państwach anglosaskich zastosowano, wprawdzie ewolucyjnie, ale model pełnej prywatyzacji, pozostawiając w rękach prywatnych przedsiębiorców

²⁵ Ibidem, s. 3-5.

²⁶ J. Rynne, R. Harding, *Private Prisons* [w:] Handbook on prisons, Y. Jewkes, J. Bennett, B. Crewe (red.), Ed. Routledge, Londyn – New York, 2016, s. 159 i cytowana tam literatura.

²⁷ Australia i Wielka Brytania znajdują się na granicy przeludnienia, w Stanach Zjednoczonych przeludnienie utrzymuje się od dawna.

wszystkie decyzje dotyczące każdego aspektu funkcjonowania jednostki penitencjarnej – od sposobu i jakości oferowanych posiłków, zajęć resocjalizacyjnych, terapii, edukacji, opieki medycznej aż po zapewnienie bezpieczeństwa zarówno wewnątrz zakładu, jak i bezpieczeństwa publicznego.

Decyzja o prywatyzacji zakładów karnych jest jednak o tyle kontrowersyjna, że inwestycje prywatne z samej swojej istoty są realizowane z potrzeby zysku, istnieje zatem zawsze zagrożenie, że chęć osiągnięcia dochodu będzie nakazywała poszukiwanie oszczędności we wszystkich możliwych obszarach, nie wyłączając takich sfer, jak bezpieczeństwo w zakładzie i bezpieczeństwo publiczne oraz oddziaływanie resocjalizacyjne. Działanie ukierunkowane na optymalizację zysków w Stanach Zjednoczonych przełożyło się także na częstsze wydłużanie czasu pobytu skazanego w prywatnym zakładzie karnym ponad okres wynikający z wyroku skazującego przez nadużywanie izolacyjnych kar dyscyplinarnych. To zaś skutkowało zwiększeniem subwencji czy to stanowych, czy federalnych (pozostających w proporcji do czasu odbywania kary).

Prywatyzacja oznacza ponadto pełne przeniesienie bezpośredniej odpowiedzialności (pieczy) za osobę skazaną z państwa (stanu) na podmiot prywatny, co wydaje się pozostawać w całkowitej sprzeczności z zasadą wyłącznej prerogatywy państwa w zakresie wymierzania i wykonywania kar kryminalnych.

Z drugiej jednak strony konkurencja wolnorynkowa musi wymuszać na firmach prywatnych w tym sektorze podnoszenie jakości i poszerzanie wachlarza oferowanych usług (w szczególności różnego rodzaju programów terapeutycznych i resocjalizacyjnych), którego to zjawiska nie można oczekiwać w systemie pozbawionym inicjatywy wolnorynkowej. Jest to szczególnie widoczne na przykładzie Wielkiej Brytanii, gdzie prowadzony jest ranking zakładów penitencjarnych m.in. przez pryzmat tych elementów, które podnoszą poziom życia osadzonych. Nie do końca korzystne wyniki rankingu z 2013 r. dla kilku zakładów prywatnych w kolejnym roku skutkowały natychmiastowym zwiększeniem osiągnięć, czego nie odnotowano w tak dużym stopniu w przypadku zakładów karnych sektora publicznego. W konkurencyjności i innowacyjności (poszukiwaniu i stosowaniu nowych technologii, umiejętności wykorzystania różnych strategii w obszarze zarządzania) właśnie należy upatrywać głównego potencjału inwestycji prywatnych w sektorze penitencjarnym. Jest to o tyle istotne, że systemy państw anglosaskich w dużym stopniu

koncentrują się nie tyle na zadaniu sprawcy odpowiedniej dolegliwości związanej z karą, ile na zdiagnozowaniu czynników ryzyka powrotu przez sprawcę do zachowań zabronionych i ich wyeliminowaniu lub co najmniej zmniejszeniu ryzyka recydywy (tzw. koncepcja resocjalizacji „*What works in prison*”).

Warto też zauważyć, że poprawa warunków bytowych, polegająca chociażby na powiększeniu liczby miejsc dla osadzonych (i to w nowo wybudowanych, nowocześniejszych budynkach) oddała ryzyko przeludnienia oraz skraca czas oczekiwania na rozpoczęcie odbywania kary pozbawienia wolności. Już tylko te dwie okoliczności wpływają bezspornie na lepszą realizację zasady humanitaryzmu w orzekaniu i odbywaniu kary, która stanowi podwalinę każdego demokratycznego systemu prawa.

W państwach anglosaskich trwa nieustająca debata w omawianym przedmiocie i przeprowadzane są badania porównawcze między jednostkami penitencjarnymi sektora prywatnego i publicznego. Mimo wielu głosów krytyki pod adresem prywatnych jednostek penitencjarnych, dotychczasowe badania empiryczne nie dostarczyły podstaw do wniosków konkluzyjnych. Można się zatem spodziewać, że dyskusja będzie toczyć się w dalszym ciągu, zaś z uwagi na dalszy prognozowany we wszystkich państwach wzrost liczby osadzonych, przyczyni się – pomimo obaw i ocen krytycznych – do dalszego zwiększania udziału prywatnych inwestycji w sektorze penitencjarnym wyżej wymienionych państw.

Bibliografia

- Cavadino M., Dignan J., Mair G., *The penal system. An introduction*, Ed. Sage, Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC, 2013.
- Emerging issues on privatized prisons*, Wyd. Departamentu Sprawiedliwości USA, 2001, <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/bja/181249.pdf>.
- Galik L., Gilroy L., Volokh A., *Annual Privatization Report*, "Criminal Justice and Corrections", 2014, <http://reason.org/files/apr-2014-criminal-justice.pdf>
- Glaze E.L., Herbermann E.J., *Correctional populations in the United States 2012*, www.bjs.gov/content/pub/pdf/cpus12.pdf,
- Makarios M.D., Maahs J., *Is private time quality time? A national private – public comparison of prison quality*, "The Prison Journal" 2012, t. XCII, nr 3, s. 336 i nast.
- Mason C., *International Growth Trends in Prison Privatization, The sentencing project*, Wyd. Washington 2013, http://sentencingproject.org/doc/publications/inc_International%20Growth%20Trends%20in%20Prison%20Privatization.pdf
- Mukherjee A., *Does prison privatization distort justice? Evidence on time served and recidivism*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2523238
- O'Toole S. *The History of Australian Corrections*, UNSW Press book, Sydney 2006,
- Rynne J., Harding R., *Private Prisons [w:] Handbook on prisons*, Y. Jewkes, J. Bennett, B. Crewe (red.), Ed. Routledge, Londyn – New York, 2016
- Spivakovsky C., *Australasian prisons [w:] Handbook on prisons*, Y. Jewkes, J. Bennett, B. Crewe (red.), Ed. Routledge, Londyn – New York, 2016.

Wykaz stron internetowych:

- http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison-population-total?field_region_taxonomy_tid=16,
- <https://www.gov.uk/government/statistics/prison-population-figures-2014>),
- <https://www.sw.gov.pl>,
- http://www.reform.uk/wp-content/uploads/2014/10/Reform_Ideas_No_2_-The_case_for_private_prisons.pdf, (dostęp. 11.04.2016). s. 3-4.
- http://www.huffingtonpost.co.uk/2014/01/02/private-prisons_n_4530768.html
- https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/218344/prison-rating-system-technical-note.pdf